

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

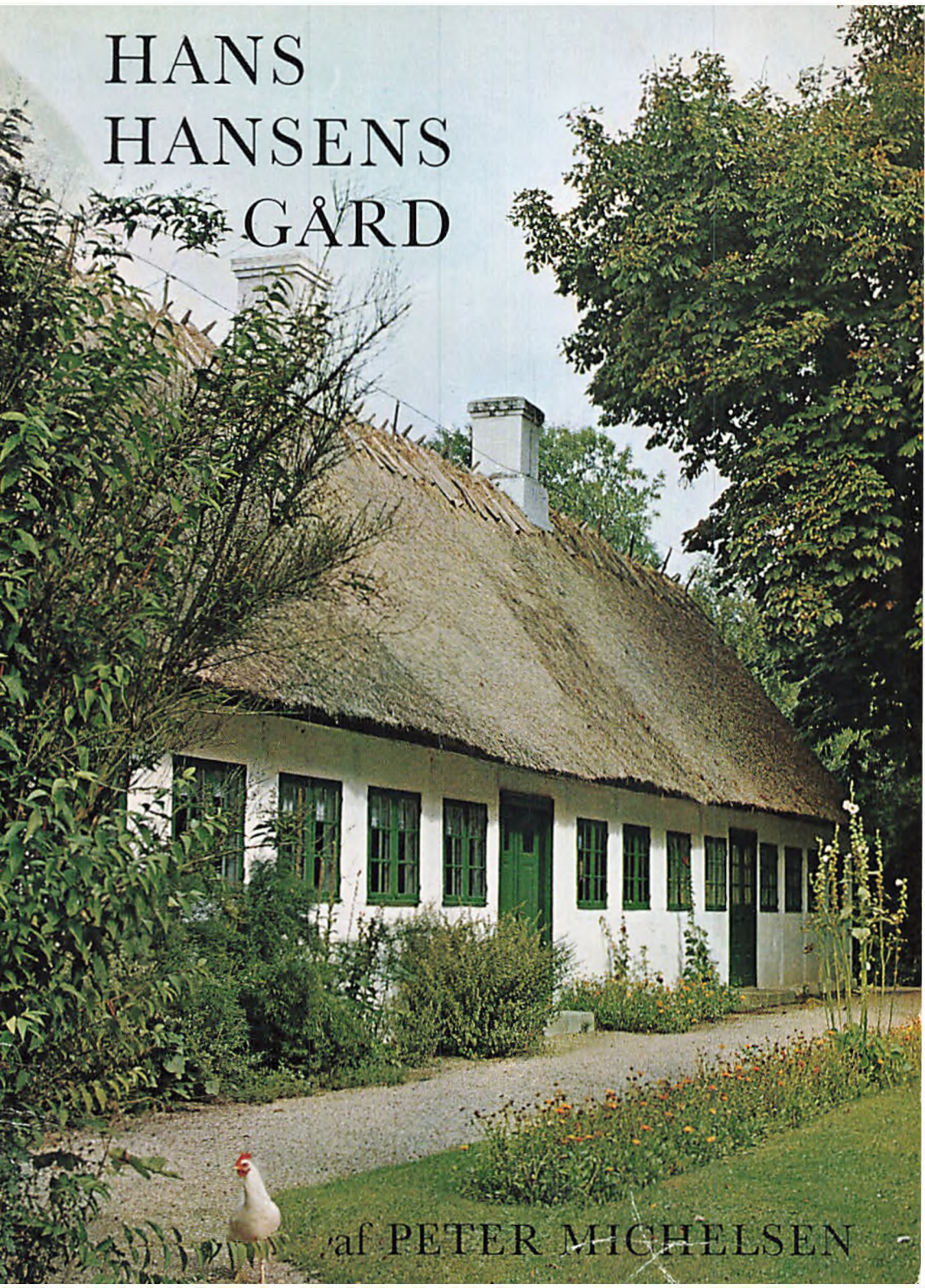
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HANS HANSENS GÅRD

af PETER MICHELSEN

HANS HANSENS GÅRD

Museumsgården
i Keldbylille på Møn

Af

PETER MICHELSEN

NATIONALMUSEET 1969

Klicheer udført af Bernhard Middelboes
Reproduktionsanstalt.
Tilrettelæggelse ved Erik Kjersgaard.
Trykt af Andelsbogtrykkeriet i Odense.
With an English summary translated by Anne Zeeberg.
Copyright © Nationalmuseet, København 1968.

I samme serie:
Peter Michelsen: Huset fra Ødis Brandrup.
Bjarne Stoklund: Gården fra Lønnestak.
Peter Michelsen: Ildsteder og opvarmning
på Frilandsmuseet.

Fig. 1. Når man kommer til museumsgården, går man først gennem porten ind på gårdspladsen. Den er omsluttet af gårdens fire helt sammenbyggede længer. Til venstre har man stuehuset, og ligefor er vestlængen med dør til bryggerstet, vognport og bagport, der fører ud til hæsschaven. Overalt er der hvidkalket, og man ser enderne af bjælkerne stikke frem med regelmæssig afstand, hvor de er tappet gennem stolperne.

Gården bliver museumsgård

Gården er åbnet som museumsgård 1968. Baggrunden herfor er først og fremmest, at dens sidste ejer, den i 1964 afdøde Hans Hansen, var meget historisk interesseret. Han ønskede at bevare for fremtiden de gamle ting, han havde hæget om i sin levetid. Da han ikke havde nogen livsarvinger, valgte han at testamentere indboet på gården til Nationalmuseet. For at de gamle ting kunne blive forstået i sammenhæng med det miljø, de repræsenterer, var det naturligt at lade dem blive, hvor

de hører hjemme. Den tanke var nærliggende, at også den gamle gård, hvor tingene havde været, burde bevares. Ved samarbejde med Statens Jordlovsudvalg blev den ordning da truffet, at Nationalmuseet kunne overtage gårdens bygninger.

Det blev herved muligt at indrette museumsgården. Den fortæller om mønsk bondekultur. Det gøres i historisk perspektiv, spændende over perioden fra gårdens udflytning i de store landboreformers tid omkring 1800 frem til de år i 1930'erne, da Hans Hansen som foregangsmand horte til de første på stedet, der brugte traktor til landbruget. Gården har individuelle træk, som næppe kan siges at være normale. Stuehusets møblering er præget af, at den sidste ejer i usædvanlig grad ønskede at bevare. Han drog på den måde en praktisk konsekvens af sin historiske sans. Det var forholdsvis let for ham, da han levede ugift og i øvrigt delvis holdt til i nogle sent indrettede rum i forlængelse af det oprindelige stuehus (nu omdannet til bolig for museumsbetjenten).

Gårdens historie

I skorstenshammeren over den åbne skorsten i bryggerset er indskåret P B S – M L D – A° 1800. De sidste cifre af det samme årstal kan ses på skorstenshammeren i den gamle åbne skorsten i køkkenet. Det er et vigtigt årstal i gårdens historie, for ved den tid blev gården flyttet ud på marken efter hidtil at have ligget inde i den tæt sammenbyggede landsby Keldbylille.

I denne del af Møn havde bønderne været selvejere siden krongodssalget i 1769, da de i fællesskab købte Møns gods nr. 3. Ved udskiftningen, der for Keldbylilles vedkommende fandt sted i 1780'erne, blev – som i tusindvis af landsbyer rundt om i Danmark – de mange smalle agre, der havde været dyrket i fællesskab af gårdmændene, samlet i større lodder, sådan at hver gård derefter havde sin jord liggende samlet. Poul Bendtsen, manden der har sine forbogstaver på skorstenen, fik sin jord syd for landsbyen. Her flyttede han ud i året 1800, og gården blev kaldt Høvangsgården, formentlig fordi den blev placeret i landsbyens gamle høvang.

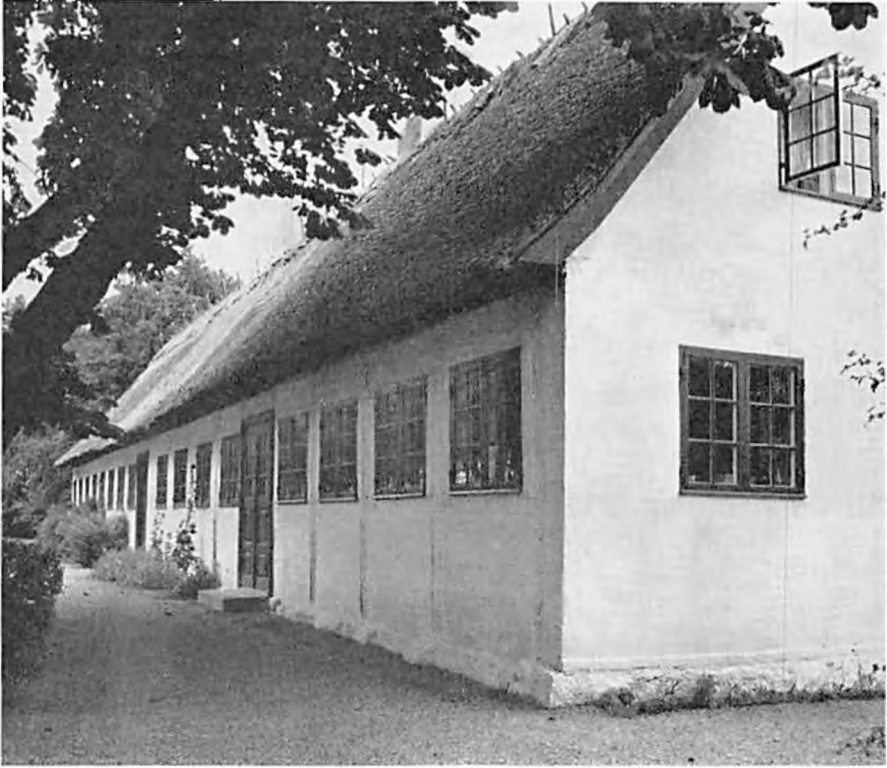

Fig. 2. Stuehusets lange, harmonisk opbyggede sydfacade, vendende mod haven, har undergået visse ændringer i tidens løb. De nærmeste vinduer er først kommet til i forbindelse med indretning af rummene bag dem til beboelse på et sent tidspunkt i gårdens historie. Bjælketappene er fjernet i den sidste ejers tid. Gavlen er blevet grundmuret. En overgang var gården rød, men nu er den atter hvidkalket, som det har hort sig til på Møn.

Ved opførelsen af gården ude på marken blev delvis anvendt byggematerialer fra gården inde i landsbyen. De gamle bygninger blev i hvert fald omtalt som forandret og formindsket, da de året efter blev vurderet med henblik på brandforsikring. Samtidig blev den nyudflyttede gård beskrevet og vurderet, således at man har et vist kendskab til gården i dens ældste skikkelse, hvis hovedtræk let genkendes på grundlag af kendskab til gården, som den er bevaret.

Selvejergårdmanden Poul Bendtsen er på skorstenen nævnt sammen med sin kone Maren Larsdatter, sådan som mand og kones forbogstaver ofte blev anbragt sammen på en skorstenshammer. Hun havde siddet som enke på gården, og det var ved sit giftermål med hende Poul Bendtsen var blevet gårdejer. Han havde i forbindelse hermed måttet forpligte sig til at tage sin afdøde forgængers mor på aftægt. Femten år senere flyttede hun imidlertid i sin høje alderdom ikke med ud i den nye gård på marken, men blev inde i landsbyen, hvor hun døde 1802, 85 år gammel. Maren Larsdatter var derfor den ældste i den nye gård, i 1801 55 år gammel. Hendes mand var da 44. Hun havde i det år fem hjemmenværende voksne eller næsten voksne børn af første ægteskab, to sønner og tre døtre i alderen fra 25 til 16, og de må have udgjort en væsentlig del af arbejdskraften på gården. Derudover var der en tjene-stedreng på 14 og to børn på 5 år, nogle slægtninge, som de nok havde taget til sig. Der var altså året efter udflytningen i alt ti personer på gården.

Efter Maren Larsdatters død i 1817 giftede Poul Bendtsen sig igen, men døde selv allerede 1819. Hans anden kone giftede sig snart igen, nemlig med Hans Hansen, den sidste ejers farfar. I mere end tredive år hen til midten af 1800-årene er gården blevet kaldt Hans Hansens gård, ligesom den blev i en endnu længere periode hundrede år senere. Det var to sønner af Hans Hansen i andet ægteskab, der overtog gården, da han døde 1852. Da den længstlevende af dem døde, var gården to år før, i 1913, blevet overtaget af en brorsøn af de to brødre, nemlig gårdens sidste ejer, Hans Hansen.

Fig. 3. Ved ydersiden af vestlængen kan man ud for bryggerset se bagenden af bagerovnen. Huset er ikke bredt nok til at rumme den store åbne skorsten i husets midterlinje og bagerovnen bagved. Derfor stikker den bageste del af den svære, rundede ovn uden for ydervæggen (jfr. tegningen fig. 11). Taget er her forlænget ud i et lille halvtag, der forhindrer regnen i at udvaske leret i ovnkappen. Ovnen har et fundament af kampesten, som stikker ud forned.

Over tagudhænget ved bagerovnen ses det øverste af stuehusets vestgavl. Den er udformet, som det har været almindeligt på Møn. Det er en helgavl, d. v. s. at den er lodret helt op til tagryggen, altså ikke valmet. Og det andet karakteristiske er, at kun den øverste spids er lukket med brædder, og de sidder vandret.

Stuehuset

I den helt sammenbyggede, firlængede gård er søndre længe stuehuset. Som det har været almindeligt på Møn og i øvrigt også på Sjælland, er stuehuset såvel som gårdens andre længer hvidkalkede over det hele. Bindingsværkets tømmer bliver på den måde næsten skjult under kalken. Man aner dog husets inddeling i fag, markeret ved de lodrette stolper i fast takt. De forbindes af de vandrette løsholter under vinduerne. På stolper og løsholter ses ved nærmere eftersyn de romertal, tømreren i sin tid i dette som i andre huse brugte for at kunne samle tømmerstykkerne rigtigt ved rejsningen af huset.

Bjælkerne på tværs af huset skulle forbinde de to ydervægge, og deres ender blev tappet gennem stolperne. På siden mod gårdspladsen stikker bjælketappene frem foroven. Mod haven er de derimod fjernet, fordi den sidste ejer – i perioden før den nyeste tids bondehusromantik – ejendommeligt nok og trods sin historiske sans lod sig overtale til at lade dem fjerne af en tømrer, der anså de mere eller mindre forvitrede bjælketappe for grimme.

Væggene er mellem tømmeret udmuret med mursten, medens der i udlængerne enkelte steder er lerklining bevaret. Åbningen mellem ydervæggens overkant og taget er lukket med ler. Taget er af rør og foroven mønnet med halm, der holdes på plads af kragetræer. Den murede gavl ved porten er nyere, men i vestenden af stuehuset kan man se en rigtig mønsk gavl, der er lukket med vandrette brædder i den øverste spids af den lodrette helgavl.

Hele den søndre længe er nu stuehus, og til beboelsen må også henregnes bryggerset i den tilstødende del af vestlængen. Som det fremgår af årstallet på skorstenen, har den altid været der, og allerede ved den første beskrivelse af gården 1801, da den blot var et år gammel, omtales dette køkken med skorsten og bagerovn i vestlængen, samtidig med at der også var et køkken og bryggers med skorsten og bagerovn i den anden ende af stuehuset.

Derimod er det forholdsvist sent, hele den søndre længe er inddraget til stuehus. Den østlige ende blev endnu 1869 ligesom tidligere betegnet som portrum, lade og fårehus. Først efter dette tidspunkt er beboelsen

Fig. 4. I køkkenet står en gåsebænk, der dog i dette tilfælde ikke er til at sidde på. Foroven på den er der en overdel med hylde og en sadrække, hvor en del af køkkentøjet har været opbevaret. Skydelågerne med de hjerteformede udskæringer står åbne ind til det indre, hvor man har kunnet have rugende gæs eller hons. En nyere tid er inden for billedets udsnit af køkkenet repræsenteret af komsuret, sidste århundredes største forbedring af arbejdsforholdene inden for husholdningen i danske landbohjem.

udvidet, så den kom til at omfatte hele længen. Disse senest tilkomne boligrum indgår ikke i den som museum tilgængelige del af gården.

Rummene i stuehuset

Man kommer ind i stuehuset gennem den midterste dør fra gårdspladsen. Den fører ind i *køkkenet*. Tæt inden for døren er en gåsebænk med rum til rugende fjerkræ forneden og hylde og sadrække foroven. Vasken i køkkenbordet er en udslagsvask med afløb til en spand. Frisk vand måtte hentes ved pumpen over brønden på gårdspladsen.

Vigtigst i køkkenet er komfuret, hvor maden er blevet lavet. Det er af støbejern og er blevet til i et jernstøberi i Nykøbing Mors, som det fremgår af fabrikantens mærke på forsiden: N. A. Christensen, Morsø. Komfuret har gennem et jernrør aftræk til den store skorsten. Den er et ældre stadium i madlavningsteknikken end komfuret, der først er indført i anden halvdel af 1800-årene.

Opindeligt har skorstenen været åben på hele forsiden, men senere er den lille forstue med havedøren blevet bygget ind foran skorstenen, så kun en snæver passage blev tilbage. Når man kigger ind gennem den skrå dør ved siden af komfuret, kan man på skorstenshammeren, tømmerstykket over åbningen, se den sidste ende af årstallet 1800. Skorstenen stammer altså fra gårdens opførelse. Inde i selve skorstenen er der ikke mere nogen arcebænk, men man kan stadig se indfyringsåbninger til gruekedel, bagerovn og bilæggerovn, der nu alle er forsvundet.

Gennem den lille forstue kommer man ind i *dagligstuen*. Den er opvarmet ved hjælp af en tromlekakkellovn af støbejern med aftræksrør til skorstenen. I gårdens første tid har der været en bilæggerovn, som blev fyret fra skorstenen, men det var ikke praktisk, efter at skorstenen var blevet lukket af i forbindelse med komfurets indførelse.

I sin indretning er stuen i øvrigt en blanding af gammelt og nyere. Helt bestemt af gammel tradition er placeringen af fast bæk langs vinduerne med langbord foran og bordendebæk med svejft sidebræt og rygpanel på tværvæggen. På bordendebænken står i hjørnet ligeledes efter sædvanligt mønster et hjørneskab. Af siddepladser har der ellers været en armstol og en almindelig stol. Placeringen af bornholmeruret, der er betegnet med urmagerens navn, Christian Due, er også normal. Det gælder også de to sammenbyggede omhængssenge, der optager det meste af dagligstuens vinduesløse væg mod gårdspladsen. Til opbevaring har været anvendt standkisten foran sengene, en lille kommode samt et kabinetskab med skriveklap, udført med dekorationer i indlagt træ.

Disse møbler er delvis så gamle, at de kan være flyttet med ud, da gården blev bygget, eller stammer fra den første tid efter 1800, da udflytningen foregik. Hvad der derimod er betydelig yngre, er den brune maling, der nu dækker panelet og en del af møblerne, delvis med imitation af træårer i malingen. Den er kommet til i slutningen af

Fig. 5. I køkkenet ses to stadier af kogestedets udformning. Til højre er jernkomsuret, støbt i Nykøbing Mors. Fyrhullerne er forsynet med ringe, så åbningen kan afpasses efter grydens størrelse og den ønskede varme. Komsuret har gennem et langt jernrør afstræk til skorstenen. Den kan man se ind i gennem døren. Den åbne side af den store skorsten er ganske vist næsten muret til, da der blev indrettet en forstue, men der er stadig en smal passage ind i skorstenen. Over denne snævre åbning ses en del af skorstenshammeren, hvor de sidste cifre af årstallet 1800 skimtes. Det er endnu muligt at kante sig ind i skorstenens rummelige indre, hvor for komsurets tid husmoderen havde sin plads under arbejdet ved ildstedet.

1800-årene, og hist og her kan det skimtes, at den dækker ældre maling med andre farver. Sammen med dette sene stadium hører også tapetet og ligeledes skilderierne og kapperne over vinduerne.

Fra dagligstuen går man videre ind i *mellemstuen*. I dette lille tapetklædte rum står en standkiste og en dragkiste samt et klapbord, der foruden de normale funktioner havde den specielle anvendelse, at man ved dødsfald på gården anbragte liget på det. Blandt de mange skildrier er bl. a. et såkaldt fødselsminde fremstillet i 1810 og et fotografi af gårdens sidste ejer som soldat.

Ved siden af mellemstuen ligger *spisekammeret* med hylder, fadrække og tallerkenrække samt sulekar. Her er nedgang til en tidligere kælder.

I den yderste ende af stuchuset ligger *øverstestuen*. Dette store hvidkalkede rums traditionelle funktion som opbevaringssted for tøj markeres af et stort klædeskab fra 1700-årene og nogle kommoder fra slutningen af 1800-årene. Hjørneskabet, hvor man normalt opbevarede porcelæn og glas, er snarest fra omkring 1800. Alle de øvrige møbler, pyntegenstande og skildrier er fra slutningen af 1800-årene og præget af klunketidens borgerlige salonindretning, der også trængte ind i adskillige landbohem. Karakteristiske møbler er sofa med puder, flugstol, gyngestol og rokkestol, puf og chaiselong. Tidstypiske er de mange småting, de indrammede personbilleder, der står rundt om på møblerne, og albummerne med familiebilleder. På bordet midt på gulvet er der en petroleumslampe, under loftet glaslamper til stearinlys.

Til beboelsen hører også *bryggerset*, der ligger i vestlængen, og som man kan gå direkte ud i fra øverstestuen. Her er en stor åben skorsten med den tidligere omtalte indskrift i skorstenshammeren. Inde i skorstenen er senere muret en lille bagerovn i hjørnet. Den dækker delvis en indfyringsåbning til en forsvunden bilæggerovn i øverstestuen. Den flade overside af den lille bagerovn har været brugt som arnebænk ved kogning. Ved siden heraf er indmuret et kar til vand. I sodstangen hænger kedelkroge, og desuden har man brugt trefod til anbringelse af kokekar. I bagsiden af skorstenen er indfyring til den store bagerovn, som rager uden for husets ydervæg og her er beskyttet af et tagfremspring. I højre side af skorstenen er indfyring til den ene af de to gruekedler på ydersiden af skorstenen. Den anden har nu indfyring fra forsiden.

Fig. 6. I dagligstuen står der to omhængssenge i forlængelse af hinanden langs væggen modsat vinduerne. Foran dem er en standkiste med broget blomstermaling og årstallet 1810. Dens oprindeligt buede læg er senere blevet afladet. Kabinetskabet, som må formodes at række en del tilbage i 1700-årene, har dekorationer i indlagt træ. Dets forside er lukket med en stor klap, men når den slås ned, kan man sidde og skrive ved den og har foran sig et stort antal skuffer og smårum. Det store standur er et bornholmerur, betegnet med urmagerens navn Christian Duc, som virkede i Ronne gennem en lang periode omkring midten af 1800-årene.

Fig. 7. I dagligstuen er der ved vinduesvæggen den traditionelle opstilling af bord og bæk. Det er en fast opstilling, kendt fra utallige bondehjem. Også i bogstavelig forstand fast, for bænken kan ikke flyttes, men er sammenhørende med det lave rygpanel under vinduerne og det høje bordende-panel på den korte tværvæg mellem vindue og dør ved enden af bordet. I hjørnet ved siden af husfaderens plads for bordenden er hjørneskabet anbragt oven på bænken.

Udlængerne

I vestlængen er ved siden af bryggerset en *vognport*, hvor et par fjeder-vogne er anbragt. Dernæst følger *bagporten* og på den anden side af den i hjørnet af gårdspladsen nogle smårum (tidligere torverum, retirede, vognport og hønsehus, nu ikke tilgængelige).

Nordlængen (længen modsat stuehuset) er *laden*, hvor afgrøderne er blevet stukket ind gennem lemmen fra ydersiden. Som vanligt på Møn

Fig. 8. Bortset fra det ældre hjørneskab viser dette udsnit af overstestuens møblering udelukkende ting fra slutningen af sidste århundrede og begyndelsen af dette. Den såkaldte slugtstol har broderet betræk, og på bord og kommode er lyseduge. Bondeboligens forhen gardinløse vinduer er i denne tekstilglade epoke i det mindste blevet forsynet med kapper. Småting sætter deres præg på interiøret, især er kommoden tæt besat med nips, hvorimellem personfotografier spiller en stor rolle. Dem har man også kunnet se i de albummer, der ligger under petroleumslampen på bordet.

har man dog også sat korn i hæs lige uden for gården. I vestenden af ladelængen er en *vognport* i hjørnet af gårdanlægget.

Den østlige ende af ladelængen og nordenden af østlængen optages af *kostalden*, der endnu i 1860'erne helt blev rummet i nordenden af den gamle østlænge. Denne længe er nu den af gårdens længer, der i det ydre virker yngst. Den er ikke som de øvrige udlænger opført i bindingsværk, men helt i grundmur. At denne længe i hjørnet stikker

lidt uden for gårdfirkanten, betyder mere plads i kostalden. Nordlængen havde man gjort bredere på et tidligere tidspunkt, nemlig engang i den periode omkring midten af 1800-årene, da man anvendte den yngre form for bindingsværk, hvor bjælkerne ikke er tappet gennem stolperne. Kostalden fremtræder som et ret moderne rum med gulve helt i cement, dybe grebninger med bræddedække og en malkemaskine fra årene lige efter 2. verdenskrig. På den cementerede trekant af gårdspladsen lige uden for stalddøren vaskede man mælkespandene med vand fra den nyere brønd, der er indrettet her.

I den øvrige del af østlængen ligger *hestestalden*. Kun nogle få af båseskullerummene og en enkelt krybbe er bevaret og antyder rummets oprindelige brug. Knagerne til seletøj har for hængt i *selekammeret*, der var i rummet i de yderste fag mod porten og med indgang fra den.

Når man går gennem bagporten, kommer man ud i *hæssehaven*, det område hvor man tidligere satte korn i hæs. I senere tid blev kornet dog anbragt ud for gårdens nordøstlige hjørne. Her blev tærskeværket trukket hen, og herfra var det nemt at benytte gavlemmen til loftet over kostalden. I den gamle hæssehøve ligger tæt uden for bagporten et lille fritliggende *huggehus*. Under den senere bræddeklædning skjuler sig en gammel bindingsværkskonstruktion med lerklining. Huggehuset har været gårdmandens værksted, og her er hovlebænk, sniteskammel og forskelligt værktøj. I den ene halvdel af huset er en *vognport*, der har været benyttet til selvbinderen. Under åben himmel ser man hesterive og harver. *Vognskuret*, der ligger lidt længere ude i hæssehøven, er en enkel stolpebygning med fladt tag af blikplader og væg af rørflager. Som port har man i det mindste om vinteren anvendt flager af blikplader. Her står den sidste gårdejers gamle Fordson traktor, roetørvasker, tærskeværk m. m.

Haven

Den oprindelige have ligger ud for stuehuset og hæssehøven og nåede ikke engang hen foran den østlige, senere indrettede del af stuehuset. Den er anlagt i den for ældre bondehaver karakteristiske stil, der på ældre grundlag udvikledes i løbet af 1800-årene. Den har bugtede

Fig. 9. Nordlængen viser forskellige stadier i gårdens bygningshistorie. Den smalste del af længen er opført i den gamle bindingsværkskonstruktion med bjælker, der er tappet gennem stolperne, og hvis tappe stikker frem på ydersiden. I det nærmeste hjørne er en vognport, men ellers optages hovedparten af længen af et laderum. Bag dette er længen gjort bredere under anvendelse af den yngre bindingsværkskonstruktion med bjælker, der lægges oven på murremmen (og folgelig ikke kan ses på billedet). Det er kostalden, man har haft brug for at udvide på denne måde. Det er også kostalden, der er blevet begunstiget ved opførelsen af den endnu senere grundmurede gavlende, der stikker uden for gårdfirkanten, og som er den yderste ende af den i sin helhed grundmurede ostlænge.

gange rundt om plæner med runde og aflange blomsterbede. I havens baggrund fortaber gangene sig i en lægivende træbeplantning, hvorfra man ser ud over markerne. Køkkenhave havde man i den sidste tid ude på marken.

Den sidste ejer var meget haveinteresseret og udvidede gårdens have langt ud over, hvad der har været normalt for bondehaver. Langs indkørslen blev plantet træer og buske, og den græsmark nord for gården,

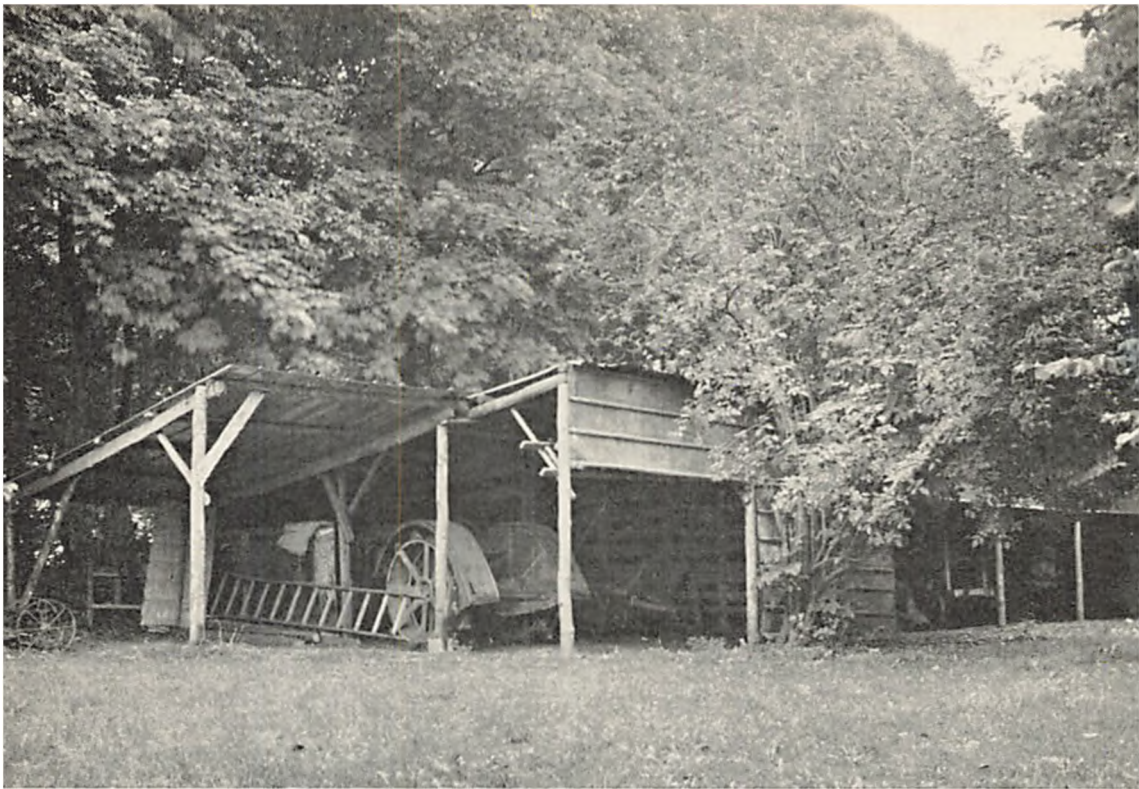

Fig. 10. Vognskuret ligger yderst i hæsshaven. Efterhånden som gårdens landbrug blev mekaniseret, blev et sådant maskinhus en nødvendighed. Traktor, tærskværk og større markredskaber ville ikke have kunnet komme under tag i de gamle længer, sådan som de hidtil havde været indrettet. Dette blikstur symboliserer en omvæltning i dansk landbrugs historie. Bygningsmæssigt har det været løsningen på et af de problemer, der har meldt sig for driftige landmænd i gamle gårde under den begyndende mekanisering.

hvor der nu er parkeringsplads i den ene ende, blev indhegnet med hække og træer, medens der før havde været mark helt hen til en vej langs ydersiden af ladelængen. I den del af den nye have, der ligger nærmest ved den oprindelige have foran stuchuset, er den gamle havestil nogenlunde overholdt. Til den ene side blev der her indrettet en lille dam og i det yderste hjørne en stenhøj med flagstang, hvorfra man kunne nye udsigten ud over Østersøen.

OPMÅLINGER OG SKRIFTLIGE
KILDER TIL GÅRDENS HISTORIE

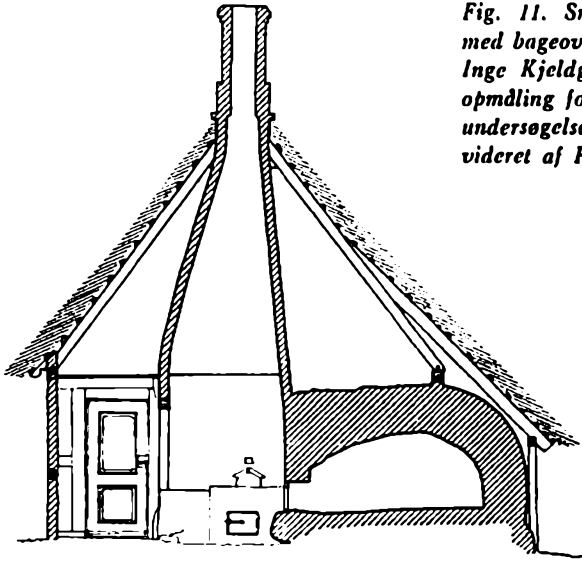
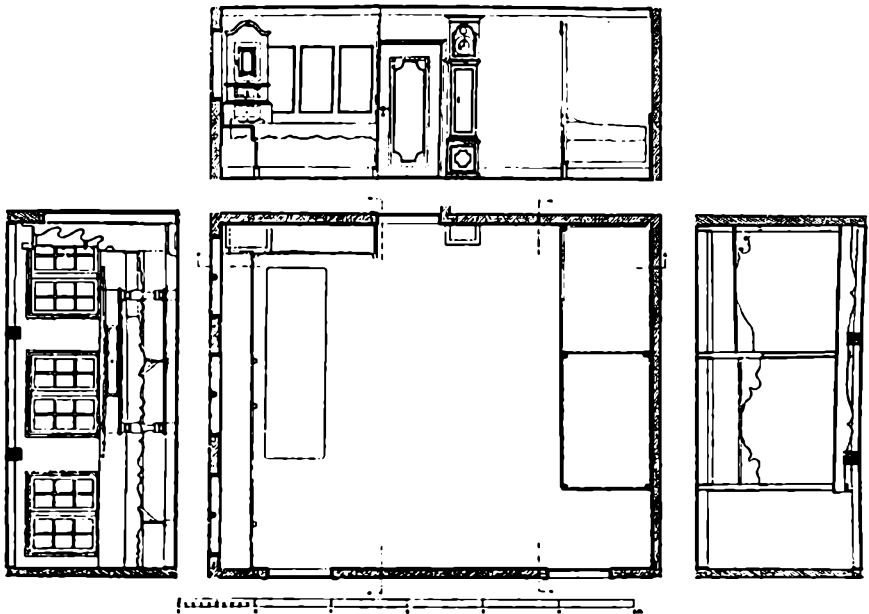

Fig. 11. Snit gennem bryggersskorstenen med bageovn i målestok 1 : 100. Tegnet af Inge Kjeldgaard 1968 på grundlag af en opmåling for Nationalmuseets Bondegårdsundersøgelser 1944 ved Sven Lindholm, revideret af Frode Kirk 1968.

Fig. 12. Opmåling af dagligstuen, der viser rummet og de vigtigste møbler i plan samt tre af væggene i opstalt. Gengivet i målestok 1 : 100. Opmåling for Nationalmuseets Bondegårdsundersøgelser 1944 ved Svenning Bertelsen.

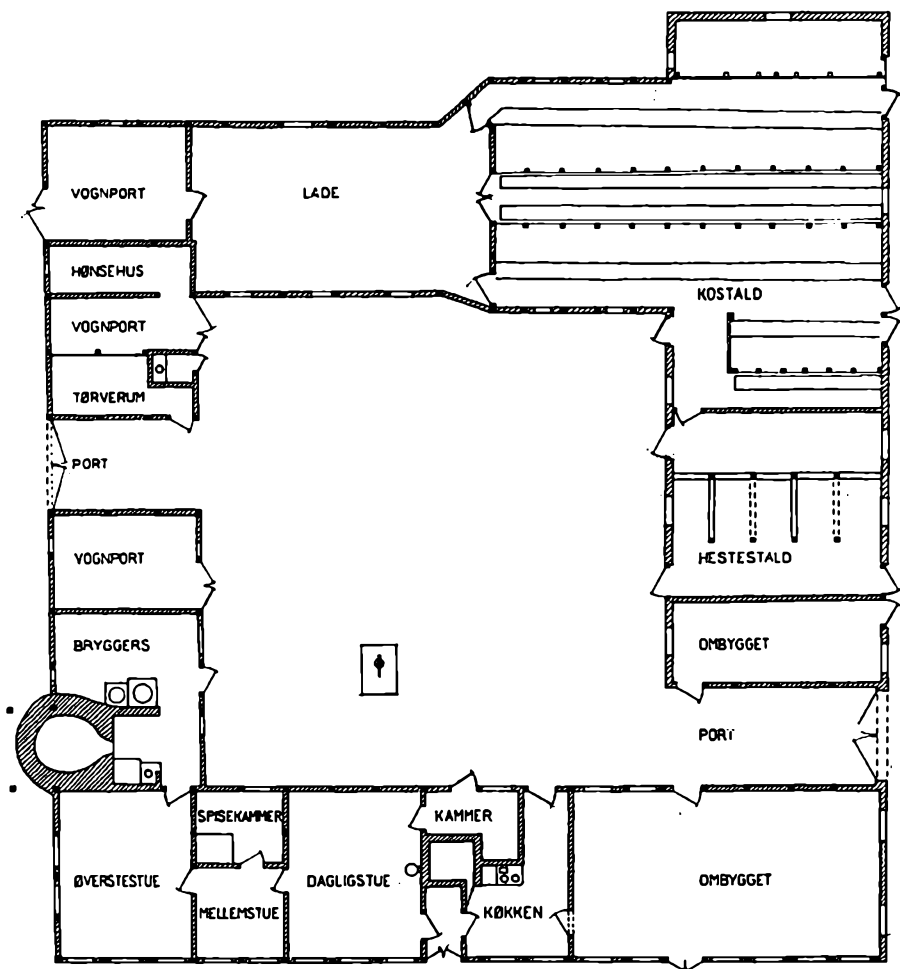

Fig. 13. Grundplan af gården i målestok 1 : 250. Nord opad. Tegnet af Inge Kjeldgaard 1968 på grundlag af en opmåling for Nationalmuseets Bondegårdsundersøgelser 1944 ved Sven Lindholm og Svenning Bertelsen, revideret af Frode Kirk 1968.

Fig. 14. Udsnit af kort over landsbyen Keldbylille og tilhørende marker 1782 (Matrikelarkivet). Kortet er i de følgende år blevet forsynet med talrige påskrifter visende matrikelnumre og ejernavne for de udskiftede marker, hvis skel er indtegnat på kortet. Med cirkler er her markeret foroven beliggenheden af Poul Bendtsens gård inde i landsbyen, fornedet det sted den nye gård blev rejst ved udslytningen i 1800.

Fig. 15. Udsnit af folketællingsliste 1801 for Keldbylille på Mon (Rigsarkivet). Forneden opremses medlemmerne af husstanden i den syvende familie hørende til landsbyen, nemlig husbonden Poul Bendsen, 44 år gammel, gift første gang, anført som selvejerbonde, og hans kone Maren Lars Datter, 55 år gammel, gift anden gang, samt hendes børn Anders, Lars, Dorthé, Giertrud og Johanne samt endelig tjenestedrengen Peder Mortensen. På næste side fortsættes med de to femårige søsterbørn Bendt Pedersen og Anne Larsdatter.

7 ^d	Margrethe Larsen	14.	
	Poul Bendsen	68.	Elev 1/2
	Maren Lars Datter	44.	Elev 1/2
	Anders Bendsen	55.	Elev 1/2
	Lars Bendsen	25.	Elev 1/2
	Dorthé Bendsen	18.	Elev 1/2
	Giertrud Bendsen	23.	Elev 1/2
	Johanne Bendsen	18.	Elev 1/2
	Peder Mortensen	16.	Elev 1/2
		14.	Elev 1/2
		96-11	31-
		240	417
		231	528
			14
			557
			271
			Lat. 482

Santa Lucia

Andr. Beyer

Hans Christoff

Kattas

Engel

Additional information of sections are attached
 of parchment but it was blank.
 The map is a plan of the settlement of Santa Lucia
 in the year 1770. The map is a plan of the settlement
 of Santa Lucia in the year 1770. The map is a plan
 of the settlement of Santa Lucia in the year 1770.
 The map is a plan of the settlement of Santa Lucia
 in the year 1770. The map is a plan of the settlement
 of Santa Lucia in the year 1770. The map is a plan
 of the settlement of Santa Lucia in the year 1770.

Map of the settlement of Santa Lucia

Fig. 16. Side i brandtaxationsprotokol for Mons herred 1800–1823 (Landsarkivet for Sjælland m. m.). Under datoen 5. august 1801 er indført en brandforsikrings taxation, som gengives bogstaveret nedenfor.

Gaarden Hovangs Gaarden kaldet, som Eyes og beboes af Selv Eyer Gaardmand Povel Bendsen, og af nye er opbygget paa hans udskiftede Jord Lod fra Kioldbyelille Bye paa Markken henhørende til samme Bye under Matr. No. 1.

a) Stuehuset Sonden i Gaarden 18 Fag 9 Al. dyb Eege under og Fyrre Over Tommer klinede Vægge og Straactag til Stuer, Kamre, Kiokken og Bryggers med Loft over de 12 Fag Vinduer og Døre og 2de Bielægger Kakkellovne, samt Skorsteen og Bager Ovn af raac Steen og Kielder under den eene Stue og hvoraf de 12 Fag staae i Eege Fod, hvilke 12 Fag Taxeres a Fag 45 Rdr. er 540 Rdr.
de øvrige 6 Fag a Fag 30 Rdr. er 180

720 Rdr.

b) Det Vestre Huus 12 Fag 8¹/₂ al. dyb Eege under og Fyrre Over Tommer klinede Vægge, Straactag deraf er de 5 Fag indrettet til Kiokken og Kammer med Loft, Skorsteen og Bager Ovn Vinduer og Døre og de øvrige 7 Fag til Lade og Port a Faget 30 Rdr. er

360 -

Lateris 1080 Rdr.

[og videre paa næste side:] Transport 1080 Rdr.

c) Det Nordre Huus 9¹/₂ al. dyb 10 Fag Eege under og Fyrre Over Tommer klinede Vegge, Straae Tag til Loe, Stald og Lade med Porte a Fag 30 Rdr. er

300 Rdr.

d) Det Østre Huus 15 Fag 9¹/₂ al. dyb Eege under og Fyrre Over Tommer klinede Vegge, Straae Tag indrettet til Stald, Loe og Lade samt Port a Fag 30 Rdr. er

450 Rdr.

e) Et Huus Norden for Gaarden 8 al. dyb 3 Fag Eege under og Fyrre Over Tommer klinede Vægge og Straactag indrettet til Smaac Creaturer a Fag 10 Rdr. er

30 Rdr.

f) I Gaarden en tømret Brønd med Opstander og Vippe

10 Rdr.

Summa 1870 Rdr.

Fig. 18. Dette kort fra 1920 er et enkelt af en række markkort fra den sidste gårdejers tid, visende omdriften på gårdens jord (og på den tilhørende naboejendom). For at kunne holde rede på sædskiftet, den stadige vekslen af afgrøderne på de enkelte jordstykker år for år, har Hans Hansen lavet disse kort og skrevet afgrødens navn på hver enkelt mark. Det er blot et blandt flere vidnesbyrd om en ordentlig landmand, der omhyggeligt udførte, hvad landbrugets teoretikere anbefalede alle at gøre.

HANS HANSENS FARM

The farm is made Muscum Farm

The farm was opened as museum farm in 1968. The history behind this event is that the latest private owner had an interest in the past so strong that he left the furniture of his farm to the Danish National Museum. The best way to make use of this gift would be to exhibit everything where it belonged. Consequently, after the land had been sold away the buildings were preserved by the National Museum taking over the ownership. This made it possible to arrange a museum farm which could give a picture of peasant culture in the island of Møn covering the period from the Agriculture Reform Acts at the end of the 18th cent. till the time of the last private owner.

The history of the farm

Originally our farm was placed in the hamlet of Keldbylille. As a result of the agricultural reforms the tenant farmers here became freeholders and the system of a large number of separate strip holdings was abandoned in favour of a system of one compact holding for each owner. In the year 1800 the then owner of our farm, Poul Bendtsen, moved with his entire household, a total of ten persons, to settle on his own land. The new farm was built from the foundations but with some use being made of materials from the old farm in the hamlet, so that these old buildings were the following year described as being changed and diminished. Poul Bendtsen's second wife survived him and married one Hans Hansen. For a long period this name was linked with the farm and it was repeated a hundred years later when a grandchild of the first Hans Hansen, bearing the same name, was the last private owner of the farm.

The dwelling-house

In this farm consisting of four undetached wings we find the dwelling in the southern one. In accordance with the dominating tradition of the island of Møn, and with that of Zealand, too, the walls of all the wings are white-washed all over. The framework timber is practically invisible that way. The beams are mortised through the upright posts. Seen from the farmyard the tenons stick out from the top of the wall, whereas they have been removed on the garden

side of the house. The roof thatch is reeds and the ridge cover straw kept in position by means of roof-trees.

The gable overlooking the garden is characteristic of the island, being covered with horizontal boards in the top part of the vertical, un-hipped gable. The brick-built gable at the gate-way, however, is rather late and the rooms at this end of the house were not originally part of the dwelling. During the better part of the 19th cent. they were barn, sheep-house, etc.

The rooms of the dwelling-house

The entrance of the dwelling is through the middle door from the yard. It opens into the *kitchen*. Here the cooking was done on a cast-iron kitchen range. Formerly it took place at a fireplace inside the large chimney which was first built with the entire front forming an entrance.

In the *living-room* the furniture is placed according to traditions known from countless farm-houses. There is a fixed bench along the windows with a long table in front. At one end of the table is another fixed bench with a panelled wall behind and a sawn out side-board, and in the corner a cabinet placed on top of the bench. The placing of the two beds with hangings in front of the windowless wall towards the yard is perfectly normal, too. The grandfather clock was made in the island of Bornholm. Some of the pieces of furniture are so old that presumably they have been taken along from the hamlet when the farm was built in 1800, and others belong to the period right after that event. Distinctly later, however, is the brown coat of paint which was added in the late 19th cent. Here and there it shows that it covers older paint in different colours. The wallpaper, pictures on the walls, and pelmets above the windows all belong to this late period.

From the living-room one goes into the „*better room*“ furnished with a chest with lid, a chest of drawers, and a folding table. Next to this room is the *larder*.

In the far end of the dwelling-house is the „*best room*“. This type of room was formerly used mainly as a store-room for textiles. A suggestion of this function is seen in the large 18th cent. wardrobe and the chests of drawers from the late 19th cent. The furnishing of these rooms usually did not show that the „*best room*“ was also used for parties. Not till the late 19th cent. was the room appointed with furniture suitable for a kind of parlour. Furniture characteristic of this development was a sofa with cushions, a rocking-chair, a pouf, and a chaise-longue. Another feature typical of the period is the large number of knick-knacks, framed portraits placed on various pieces of furniture, and albums with family portraits.

The *scullery* is another room which is part of the dwelling though here placed in the neighbouring wing. There is, however, a connecting door from the „best room“. In the scullery is a large open chimney with an inscription mentioning the year 1800 for the erection of the farm and the initials of the owner and his wife. At the rear of the chimney is the mouth of a large bread oven which protrudes outside the outer wall protected by a lean-to roof.

Outbuildings

Opposite to the dwelling-house is the *barn* where the crops were pitchforked through the hatch from outside. As usual in Mon grain crop was also stacked right outside the farm. The *cow-house* is in one end of the barn wing and round the corner in the neighbouring wing, which was even as late as about 1860 large enough to house the entire cow-house. For the sake of the cow-house the end of the barn wing was made wider as early as some time last century. In this century a further modernization of the cow-house has taken place, i. e. the old framework building has been replaced by the only brick-built house in the farm. The latest modernization is a milking-machine from the years right after Second World War. In the *stable* the only existing old parts are a few stall partitions and one manger.

Just outside the back gate is a small detached *workshop* which was used by the farmer. Behind the late board covering is hidden the old framework construction with clay-covered in-fillings. Farther away from the same gate is the cart shed built from tin plates and reeds. Here we find the tractor, the threshing-machine, etc.

The garden

The original garden is in front of the farm-house. It is arranged according to the style characteristic of old peasant gardens, a style which was developed during the 19th cent., but on the basis of older traditions. There are twisting garden walks round lawns with circular and oblong beds of flowers, and at the outskirts of the garden are sheltering plantations of trees. A vegetable garden had recently been laid out in a field. The last owner took great interest in gardening and enlarged the garden to a size far above what was normal in farm gardens. Only in the part of the garden next to the original garden in front of the dwelling-house was the old garden-style kept up, at least to some extent. A small pond was laid out in one side and in the far corner a rockery with a flagpole placed where there was a view of the Baltic.

- Fig. 1. The farm-yard seen from the gate-way. Dwelling-house on the left.*
- Fig. 2. The dwelling-house, garden facade. Tcnons removed, gable new.*
- Fig. 3. Rear part of the bread oven. Above is visible a characteristic Mon gable.*
- Fig. 4. „Goose bench“ in the kitchen. Behind the sliding doors is room for brooding geese or other kinds of poultry.*
- Fig. 5. Iron range in the kitchen. The door opens into the old chimney.*
- Fig. 6. In front of the beds in the living-room a chest with lid, 1810.*
- Fig. 7. Tabel and fixed bench at the window wall of the living-room.*
- Fig. 8. Section of the furniture of the „best room“. Numerous knick-knacks everywhere.*
- Fig. 9. The barn wing. The narrow part is old framework. The wider part is an extension in later framework. At the rear a projecting end of the brick-built cow-house.*
- Fig. 10. The cart shed built for the tractor, threshing-machine. etc.*
- Fig. 11. Sectional elevation of the scullery chimney with bread oven. Scale 1 : 100. Surveyed 1944, revised 1968.*
- Fig. 12. Plan of the living-room with the most important pieces of furniture. Scale 1 : 100. Measured 1944.*
- Fig. 13. Ground-plan of the farm. Scale 1 : 250. Surveyed 1944, revised 1968.*
- Fig. 14. Section of map of the hamlet of Keldbylille and its fields in 1782, provided with later texts. With circles are marked: at the bottom the position of the museum farm, and at the top the position of its predecessor in the hamlet before the reform, 1800.*
- Fig. 15. Section of census form, 1801, concerning Keldbylille; list of the members of the household of our farm.*
- Fig. 16. Section of description of the farm, 1801, made for the purpose of fire insurance.*
- Fig. 17. Section of inventory of the chattels of the farm in 1819, made on the occasion of the death of the owner.*
- Fig. 18. Map of the fields of the farm in 1920, executed by the last private owner. This map is one out of a long series of maps of the fields, showing the constant changing of crops year by year.*